

EU-Croatia Joint Consultative Committee

EU- Hrvatska Zajednički Savjetodavni Odbor

9. sastanak, 21. lipnja 2011., Bruxelles

Izveštaj pripremila:

Jagoda Milidrag Šmid, članica ZSO RU-HR

Reforma mirovinskog sustava u Republici Hrvatskoj

Polazišta

Prikaz hrvatskoga mirovinskog sustava, kao i dosad provedene mirovinske reforme i njenih učinaka, dan je s aspekta ciljeva europskih mirovinskih sustava, utvrđenih u Laekenu, 2000. godine:

1. osigurati da starijim ljudima ne prijete siromaštvo te da mogu uživati standard života dostojnog čovjeka; da imaju udjela u gospodarskom blagostanju svoje zemlje i da u skladu s tim mogu aktivno sudjelovati u javnom, socijalnom i kulturnom životu;
2. omogućiti svim pojedincima pristup prikladnim mirovinskim modelima, javnim i/ili privatnim, koji omogućavaju ostvarivanje prava na mirovinu na način da i nakon umirovljenja zadrže, u razumnim okvirima, svoj životni standard; i
3. promovirati međugeneracijsku i unutargeneracijsku solidarnost.

Rukovodeći se ovim ciljevima, ocjenjujemo da je hrvatska mirovinska reforma, nastojeći odgovoriti na pitanje dugoročne financijske (i fiskalne) održivosti, zanemarila pitanje primjerenosti mirovina (zadovoljavajućih prihoda u starosti), odnosno zanemarila je socijalnu cijenu provedene reforme.

Uvod

Reforma mirovinskog sustava provedena je u Hrvatskoj 1999. godine pod snažnim uplivom Svjetske banke, prihvaćanjem njihova „standardnog modela“ (mješoviti model, tri stupa).

Reformom je sustav mirovinskog osiguranja (Zakon o mirovinskom osiguranju, 1.01.1999.) uređen na **tri** razine: uspostavljen je model **obveznog** mirovinskog osiguranja kroz dva stupa: međugeneracijska solidarnost (I. stup) i individualna kapitalizirana štednja (II. stup). Pored toga, uvedena je i mogućnost **dobrovoljne** štednje za starost (III. stup). Spomenutim Zakonom regulira se sustav općega obveznog mirovinskog osiguranja na temelju generacijske solidarnosti, dok se uređenje dvaju drugih razina mirovinskog sustava uređuje posebnim zakonima.

Reforma je provedena u dva koraka:

1. prilagodbom javnog mirovinskog sustava 1999. godine (pooštrenjem uvjeta za stjecanje prava na mirovinu uz prijelazno desetgodišnje razdoblje, snižavanjem prava);
2. uvođenjem obveznoga II. mirovinskog stupa temeljenog na kapitaliziranoj štednji i dobrovoljne kapitalizirane štednje za starost (III. stup) početkom 2002. godine

Doprinos za mirovinsko osiguranje iznosi 20 posto iz bruto plaće radnika. Za javni mirovinski sustav (I. stup) izdvaja se 15 posto, a za obaveznu kapitaliziranu štednju (II. stup) 5 posto.

Dakle, iz sustava generacijske solidarnosti 5 posto doprinosa **preusmjereno** je u individualnu kapitaliziranu štednju.

Premda se radilo o reformi s dalekosežnim posljedicama, u pripremi je nedostajala šira rasprava, konsenzus socijalnih partnera o konceptu i modelu reforme a isto tako i dugoročnija stručna procjena rizika i socijalnih posljedica. Čini se također, da su hrvatski sindikati imali ambivalentan stav što se predloženog koncepta tiče. U Hrvatskoj je u relativno kratko vrijeme primijenjen radikalno nov sustav, koji je značio i promjenu kompletne filozofije mirovinskog sustava.

Problemi hrvatskoga mirovinskog sustava uoči reforme

Do reforme 1999. godine u Hrvatskoj je postojao javni sustav mirovinskog osiguranja temeljen na generacijskoj solidarnosti. Zakonom o pretvorbi društvenih poduzeća 1993. godine provedena je djelomična kapitalizacija javnog mirovinskog sustava, kojom su tadašnji mirovinski fondovi stekli udjele u trgovačkim društvima nominalne vrijednosti preko 4

milijarde tadašnjih njemačkih maraka, što je trebalo osigurati dodatna sredstva kojima bi se omogućilo poboljšanje životnog standarda umirovljenicima. Danas je jasno da se iz tog izvora ne mogu očekivati poboljšanja položaja hrvatskih umirovljenika, a pitanje stručne i prvenstveno političke odgovornosti za nastalo stanje ostaje nejasno.

Javno navedeni razlozi o nužnosti mirovinske reforme bili su: gospodarski razlozi (tranzicija/privatizacija); nepovoljna demografska kretanja (starenje stanovništva); niska razina mirovina. **Prešućeni** razlozi krize hrvatskoga mirovinskog sustava bili su sljedeći: dramatičan pad zaposlenosti kao posljedica hrvatskog modela privatizacije i ratnih razaranja (izgubljeno oko 600.000 radnih mjesta!); neodgovorno upravljanje imovinom javnoga mirovinskog fonda; zloupotreba mirovinskog fonda kao socijalnog amortizera (rano umirovljenje, dokup staža); dug države (Državnog proračuna) umirovljenicima¹, potvrđeno presudom Ustavnog suda RH (svibanj 1998.). Dodatno, „procvat“ neformalne ekonomije ranih devedesetih godina prošlog stoljeća i masovni rad „na crno“ te raširena višegodišnja praksa neisplate plaća radnicima (i neuplate njihova mirovinskog doprinosa Fondu) također su značajno oštetili javni mirovinski fond.

Kao temeljni **ciljevi** reforme mirovinskog sustava bili su navedeni: zaustavljanje rasta udjela mirovina u nacionalnom dohotku i diverzificiranje izvora prihoda stanovništva starije dobi, kako bi preuzeli dio odgovornosti za vlastitu socijalnu sigurnost u starosti odnosno kako se ne bi oslanjali isključivo na mirovinska davanja države. **Ciljevi privatizacije** dijela javnoga mirovinskog sustava bili su: razvoj tržišta kapitala, efikasnost i gospodarski rast („nova mirovinska ortodoksija“, K. Muller, 2000.). Uspostava individualne kapitalizirane štednje, s obzirom na deklarirane ciljeve, mijenja predreformsku filozofiju mirovinskog sustava i problematizira pitanje: koja je stvarna svrha mirovinskog osiguranja?

Pri koncipiranju mirovinske reforme zanemaren je tranzicijski trošak (skriveni su i iznos i način financiranja toga troška), nije utvrđeno primjerenije vrijeme prilagodbe (prekratko prijelazno razdoblje), a zanemareni su i visoki troškovi upravljanja privatnim kapitaliziranim sustavima. Čini se da je Europska komisija devedesetih godina prošlog stoljeća Svjetskoj banci „prepustila“ presudni utjecaj na oblikovanje reformi sustava socijalne sigurnosti u tranzicijskim zemljama, a tek po njihovom ulasku u punopravno članstvo EU postavlja pitanje prilagođenosti zajedničkim europskim ciljevima socijalno reguliranog tržišta. Ostaje činjenica da hrvatski mirovinski sustav odudara od europskoga socijalnog modela.

¹ Neustavno, Uredbom Vlade bile su zamrznute/smanjene mirovine.

Potreba reforme mirovinskog sustava bila je neupitna, međutim trebalo ju je oblikovati i provoditi na način istovremenog osiguranja dugoročne financijske održivosti sustava ali i očuvanja materijalne sigurnosti građana u starosti.

Reforma sustava međugeneracijske solidarnosti

Primjenom Zakona o mirovinskom osiguranju početkom 1999. godine, pooštreni su uvjeti za ostvarivanje prava na mirovinu (dobna granica podignuta za 5 godina), mirovinska osnovica za izračun mirovina (obračunsko razdoblje) proširena je na sve godine mirovinskog staža (umjesto 10 najpovoljnijih godina), pooštrena je definicija invalidnosti, smanjena su ili ukinuta neka od prava po osnovi invalidnosti, uvedena je nova formula za izračun mirovina (bodovni sistem), uvedeno je trajno umanjenje prijevremenih mirovina (trajni odbitak), umjesto prava na zaštitni dodatak i minimalnu mirovinu uvedena je najniža mirovina za jednu godinu staža, promijenjena je formula za izračun najviše mirovine.

Prijelazno razdoblje, tijekom kojega se svake godine za 6 mjeseci povećavao uvjet dobi za ostvarivanje prava na starosnu mirovinu, a obračunsko se razdoblje za izračun mirovine produžavalo za 3 godine, završilo je 2009. godine. Širenje obračunskog razdoblja uzrokovalo je znatan pad mirovinskih primanja. Tijekom prijelaznog razdoblja duži ostanak na radu rezultirao je nižom mirovinom (upravo zbog širenja obračunskog razdoblja) - za duži rad mirovina je bila manja!

Visina mirovine za osiguranike samo I. stupa (stariji radnici) utvrđuje se prema mirovinskoj formuli i predstavlja umnožak osobnih bodova (ovise o plaći i dužini staža), mirovinskog faktora (ovisi o vrsti mirovine – starosna, invalidska ili obiteljska) i aktualne vrijednosti mirovine - arbitrarno (nisko) utvrđena, a to je ključni faktor koji određuje visinu mirovine. Mirovine se usklađuju po tzv. švicarskoj formuli (50 posto prema plaćama, a 50 posto prema troškovima života). Osiguranici koji su ujedno i članovi nekog od obveznih mirovinskih fondova, dakle i I. i II. stupa, iz javnoga mirovinskog sustava dobivat će samo osnovnu mirovinu.

U vrijeme donošenja Zakona, **uvjeti** za stjecanje prava na starosnu mirovinu bili su: 65 godina života i 15 godina staža (muškarci), a 60 godina života i 15 godina staža (žene). Uvjeti za stjecanje prava na prijevremenu starosnu mirovinu bili su: za muškarce 60 godina života i 35 godina staža, a za žene 55 godina života i 30 godina staža. Presudom Ustavnog suda RH naloženo je da uvjete za ostvarivanje prava na mirovinu između muškaraca i žena treba izjednačiti. Izmjenama Zakona o mirovinskom osiguranje (2010.) utvrđeno je prijelazno

razdoblje za izjednačavanje uvjeta dobi između muškaraca i žena od 20 godina (3 mjeseca po godini).

Istim izmjenama Zakona odlazak u prijevremenu mirovinu trajno smanjuje mirovinu od 0,34 do 0,15 posto po mjesecu ranijeg umirovljenja (ovisno o godinama staža). Duži ostanak na radu stimulirat će se stopom od 0,15 posto po mjesecu.

Provedena je i „institucionalna reforma“: prethodno odvojeni fondovi radnika, obrtnika i poljoprivrednika objedinjeni su u Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje. Intencija ovoga „preslagivanja“ javnog mirovinskog sustava bila je „očistiti“ sustav mirovinskog osiguranja od davanja koja po svojoj prirodi tu ne spadaju, uspostaviti čvršću vezu između visine uplaćenih doprinosa i visine mirovina te time smanjiti redistribuciju u korist radnika s nižim primanjima. Jedini redistributivni mehanizam je institut najniže mirovine (ovisi o godinama staža). Problem: radnici čije su plaće tijekom radnog vijeka bile niže za 15 do 20 posto od prosječne plaće primat će najnižu mirovinu (a to je većina starijih industrijskih radnika).

Mirovinski sustav generacijske solidarnosti (I. stup) fiskaliziran je 2003. godine, pa se doprinosi uplaćuju u Državnu riznicu, a za kontrolu uplate doprinosa nadležna je Porezna uprava.

Činjenica da je Zakon o mirovinskom osiguranju u desetak godina mijenjan 11 puta, premda se radi o Zakonu s dugoročnim posljedicama, govori o nestabilnom institucionalnom i zakonodavnom okviru i posljedica je nedostatka kvalitetnoga socijalnog dijaloga, te sustavnog, obzirnog i promišljenog pristupa. Čini se da su kratkoročni ciljevi imali prioritet.

Obavezna individualna kapitalizirana štednja (II. stup)

Obavezno mirovinsko osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje na snazi je od 1. siječnja 2002. godine (mlađi od 40 godina morali su 5 posto, od ukupno 20 posto doprinosa, izdvajati za neki od privatnih mirovinskih fondova, a osiguranici koji su imali između 40 i 50 godina starosti mogli su birati žele li izdvajati u II. stup ili ne).

Osiguranici sami izabiru obvezni mirovinski fond u koji žele izdvajati doprinos, a ako u zakonskom roku član ne izabere fond, raspoređuje ga REGOS² u jedan od fondova prema postojećem udjelu članstva. Početkom uvođenja II. stupa, 83 posto osiguranika izabralo je jedan od fondova, a 17 posto rasporedio je REGOS. U razdoblju od 2003. do 2010. godine

² Središnji registar osiguranika

razmjer je obrnut: čak 82 posto članova rasporedio je REGOS (Izvor: HANFA³). Svaki član ima svoj osobni račun. Buduća mirovina članova fonda je zbroj osnovne mirovine iz I. stupa i pripadajuće kapitalizirane štednje, koja ovisi o razdoblju uplata, visini uplate i ostvarenom prinosu fonda. Sukladno Zakonu o obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima, svakom članu fonda zajamčen je prinos u visini referentnog prinosa kojeg utvrđuje HANFA, umanjenog za 6 postotnih bodova. Prinosi obveznih mirovinskih fondova, nakon krizne 2008. godine koja je značila znatan gubitak uložениh sredstava, stabilizirani su. Većina novca uložena je u državne obveznice pa je Hrvatska drugim stupom dobila, rekli bi ciničniji, puno skuplji prvi stup! Trenutno se vodi vrlo široka, na trenutke i kontroverzna, rasprava o obveznoj kapitaliziranoj štednji.

Danas u Hrvatskoj djeluju četiri obavezna mirovinska fonda (OMF), kojima upravljaju četiri obavezna mirovinska društva (OMD). Obavezna mirovinska društva osnovale su banke koje pretežno u njima imaju dionice. Obavezni mirovinski fondovi u suvlasništvu su svojih članova. Danas je više od 1/3 stanovništva Hrvatske članom nekih od obveznih mirovinskih fondova. Prema podacima HANFA-e, osnivači OMD-a (pretežno banke) već su ostvarili povrat sredstava uložениh u ta društva prilikom njihova osnivanja i naknadno, uz dobit ostvarenu do danas. U posljednje tri godine (od 2007. do 2010.), ukupni prihodi od upravljanja povećani su po prosječnoj stopi od 10,60 posto. Stopa povrata na uložena sredstva, prema podacima HANFA-e, četiri do pet puta je veća od povrata u (profitabilnom) bankarskom poslovanju.

Prihodi OMD-a su:

1. ulazna naknada (0,8 posto od svake uplate doprinosa),
2. naknada za upravljanje (izračunava se u postotku od ukupne imovine fonda, a maksimalno 1,2 posto; godišnje je utvrđuje HANFA)
3. izlazna naknada u slučaju promjene OMF-a (odbija se od ukupnog iznosa na osobnom računu člana fonda – za izlaz u prvoj godini 0,8 posto; u drugoj 0,4 posto; u trećoj 0,2 posto a nakon treće godine izlazna naknada se ne naplaćuje).

Visokim troškovima upravljanja koji smanjuju sredstva na osobnom računu članovima fondova (a time i buduću mirovinu) treba dodati i naknadu banci–skrbniku, koja se isplaćuje iz imovine fonda (od 0,04 do 0,06 posto).

U strukturi ukupnih prihoda od upravljanja OMF-om po pojedinom obaveznom mirovinskom društvu, najveći udio čini naknada za upravljanje (od ukupne imovine fonda), koja konstantno

³ Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga

raste s obzirom da se doprinosi članova kontinuirano uplaćuju, a značajnijih izlazaka nema (zbog starosne dobi članova u II. stupu). To je ponukalo HANFA-u da snižava naknade od ukupne imovine fonda od 1,2 posto u 2003. godini na 0,75 posto u 2010. godini. Ukupna imovina četiri obavezna mirovinska fonda na dan 31. prosinca 2010. godine iznosila je gotovo 37 milijardi kuna.

Dobrovoljno mirovinsko osiguranje (III. stup)

Pored obavezne kapitalizirane štednje, otvorena je i mogućnost dobrovoljne mirovinske štednje, u otvorenim i zatvorenim fondovima. U Hrvatskoj danas djeluje šest otvorenih dobrovoljnih mirovinskih fondova s ukupno 169.851 članom i 15 zatvorenih s ukupno 17.577 članova. U većini otvorenih dobrovoljnih mirovinskih fondova imovina fondova niža je od uplaćenih sredstava. O državnim poticajima dobrovoljne mirovinske štednje mišljenja su suprotstavljena: za dobrovoljnu mirovinsku štednju odlučuju se građani koji imaju solidnije prihode i mogu si to priuštiti. Neki smatraju (G. Bežovan), da takva vrsta pomoći ima opravdanja samo ako smanjuje društvene nejednakosti (riječ je o socijalnom transferu), a u konkretnom slučaju javni novac (državni poticaji) završavaju na računima bogatijih.

Sadašnja situacija i problemi

Osnovni problem hrvatskoga mirovinskog sustava je nepovoljan omjer ekonomske podrške, odnosno omjer umirovljenika i onih koji doprinos uplaćuju (1:1,23 u travnju 2011.). Godine 1990. taj je omjer bio 1:3. U međuvremenu broj umirovljenika povećao se za 84 posto, a broj zaposlenih smanjio za 28,5 posto. Ekonomska kriza, zbog masovnog otpuštanja radnika uglavnom u privatnom proizvodnom sektoru, samo je zaoštrila taj problem. Nedostatak financijske discipline i kontrole uplaćenih doprinosa također ugrožava financijsku stabilnost sustava.

Stupanjem na snagu novog Zakona o mirovinskom osiguranju i primjenom nove mirovinske formule za izračun mirovina 1999. godine, mirovinska primanja tzv. novih umirovljenika znatno su pala. Rezultat je bio velika razlika u visini mirovina između tzv. starih umirovljenika (koji su u mirovinu otišli prije 1999. godine) i tzv. novih umirovljenika (umirovljenih poslije 1999. godine), premda su osiguranici istog mirovinskog sustava (I. stup). Stoga je 2007. godine donesen Zakon o dodatku na mirovine ostvarene prema Zakonu o mirovinskom osiguranju, s ciljem ujednačavanja tih razlika (dodatak se isplaćuje iz Državnog proračuna i iznosi od 4 do 27 posto, ovisno o godini umirovljenja).

Za većinu starijih radnika, onih koji su posljednjih nekoliko godina otišli u mirovinu ili onih pri kraju radnog vijeka, proteklo tranzicijsko razdoblje značilo je niske plaće, neredovite plaće i velike oscilacije u plaćama, pa su i mirovine izuzetno niske.

**Pregled broja korisnika i prosječnih svota mirovine u travnju 2011. godine
prema Zakonu o mirovinskom osiguranju***

VRSTE MIROVINA	BROJ KORISNIKA	PROSJEČNA MIROVINA
Starosna	624 416	2.374, 31
Invalidska	255 358	1.925,13
Obiteljska	239 631	1.848,02
UKUPNO	1 119 405	2.159,18

*U svote mirovina uključen je i dodatak na mirovine

(Izvor: HZMO⁴)

U travnju 2011. godine udio prosječne mirovine u prosječnoj (neto) plaći (isplaćenoj u ožujku 2011.) iznosio je 39,40 posto. O stvarnom materijalnom položaju umirovljenika i drastičnom padu prihoda odlaskom u mirovinu, realnije govori podatak o neto zamjenskoj stopi (odnos posljednje neto plaće i prve mirovine): radniku koji je odradio 40 godina staža i tijekom radnog vijeka primao prosječnu plaću, neto zamjenska stopa (uključujući maksimalni dodatak na mirovinu od 27 posto) iznosi 54,10 posto. Većina radnika u Hrvatskoj prima plaću znatno ispod prosječne.

Najniža mirovina, jedini zaštitni redistributivni mehanizam, iznosi 56,59 kn po godini staža (za 30 godina staža iznosi 1.697,70 kn, a za 40 godina 2.263,60 kn). Najnižu mirovinu primaju osiguranici kojima bi njihova mirovina izračunata po mirovinskoj formuli, uključujući i dodatak na mirovinu, bila niža od tog iznosa. Najnižu mirovinu prima 166.306 umirovljenika, od kojih je 96.977 starosnih.

Hrvatski mirovinski sustav relativno je neučinkovitiji u suzbijanju siromaštva i ekonomske nejednakosti od ostalih socijalnih transfera (D. Nestić, Z. Šućur, 2005). U 2009. godini opća stopa rizika od siromaštva iznosila je 20,2 posto (bez dohotka u naturi), a najviša je kod osoba starih 65 godina i više (34,4 posto), a kod žena te dobne skupine čak 39 posto.

⁴ Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje

Poseban problem (s ekonomskog ali i etičkog stajališta) predstavljaju tzv. povlaštene mirovine, odnosno mirovine ostvarene prema posebnim propisima. Po povoljnijim **uvjetima** umirovljenja (dob i staž) te po visini mirovinskih primanja odskaču mirovine «političke elite» (članovi parlamenta, ustavni suci, članovi Vlade i državni revizor). Ukupno čak 175.860 osoba spada u kategoriju «povlaštenih», a najbrojnija su skupina hrvatski branitelji. Premda u strukturi korisnika mirovina «povlašteni» čine oko 15 posto, njihovi mirovinski troškovi veći su od petine ukupnih mirovinskih troškova i kontinuirano rastu. Prosječne «povlaštene» mirovine, razvrstane po grupacijama primatelja, više su od prosječnih mirovina ostvarenih po općem propisu, a neke i višestruko više (politička elita, branitelji, akademici).

Problem koji će također trebati riješiti odnosi se na osobe koje su 2002. godine imale između 40 i 50 godina, te su mogle birati žele li uplaćivati u II. stup ili ostaju samo u javnom mirovinskom sustavu. Neki su, ne razumijevajući logiku kapitalizirane štednje podlegli agresivnoj propagandi II. stupa i danas primaju znatno manje mirovine no da su ostali samo u I. stupu. Razlog tomu su kratko vrijeme kapitalizacije (zbog gubitka radnog mjesta uslijed krize te odlaska u prijevremenu mirovinu), financijska kriza koja je utjecala na prinose fondova, niske plaće i dodatak na mirovinu koji primaju samo osiguranici javnog mirovinskog sustava. Dva su moguća rješenja: da se te osobe «vrate» u I. stup te da im se «reizračuna» mirovina po pravilima javnoga mirovinskog sustava ili da se i njima obračuna dodatak na mirovinu koji primaju umirovljenici javnog mirovinskog sustava.

Ekonomska kriza i kriza javnih financija uzrokom su «zamrzavanja» mirovina stečenih po općem propisu, odnosno, od 1. siječnja 2010. do 31. prosinca 2012. godine obustavljeno je usklađivanje mirovina (što će značiti daljnji pad realne vrijednosti mirovina jer troškovi života, posebice prehrane, ubrzano rastu).

Ukupni godišnji mirovinski troškovi kreću se oko 35 milijardi kuna, a doprinosima za mirovinsko osiguranje prikupi se oko 19 milijardi (oko 54 posto). Udio mirovinskih troškova u BDP-u je 11 posto.

Zaključno

U Hrvatskoj se trenutno vodi vrlo široka rasprava o problemima i perspektivama hrvatskog mirovinskog sustava. U rasprave su, pored predstavnika javnih vlasti, uključeni stručnjaci raznih profila, sindikalisti, predstavnici «financijske industrije». Stavovi su često suprotstavljeni: neki smatraju da je rješenje u povećanju doprinosa za II. stup, neki se tome snažno protive, a rješenja se traže u smanjivanju troškova upravljanja II. stupom. Čini se da je stav javnosti jedinstven u pitanju «povlaštenih» mirovina: traži se da za sve vrijedi opći

propis (posebice u smislu uvjeta za ostvarivanje prava na mirovinu), a politika neka odluči ako i kojim skupinama treba dati neki dodatak iz Državnog proračuna. Za sada izgleda da ne postoji politička volja za radikalnijim preispitivanjem mirovina ostvarenih po posebnim propisima.

Ne postoji univerzalan recept za «zdrav» mirovinski sustav, otporan na demografske oscilacije, makroekonomske posljedice starenja stanovništva, nepovoljna kretanja na tržištu rada, manipulativne utjecaje javnih vlasti – bio javan ili privatan, kapitaliziran ili sustav tekuće raspodjele. Zadatak je oblikovati mirovinski sustav koji osigurava sigurne i dostatne prihode u starijoj dobi, neovisno o različitostima primijenjenih oblika ili njihovih kombinacija. Ozbiljan i argumentiran socijalni dijalog nužan je preduvjet kvalitetnijim rješenjima u radu na oblikovanju i prilagođavanju mirovinskog sustava novim okolnostima, kako bi se osigurala njegova dugoročna financijska održivost ali i primjerena mirovinska primanja. Između ova dva cilja nužno je uspostaviti društveno prihvatljivu ravnotežu. To se može postići planskim i sustavnim radom uz simulaciju posljedica prihvaćenih rješenja i uključenošću svih zainteresiranih. Područje socijalne sigurnosti u starosti, jer o tome se radi, područje je ljudskih prava druge generacije, a ujedno i mjera civiliziranosti društvene zajednice. Starost jeste naša sudbina, premda to optimizam mladosti ne raspoznaje.

Činjenica je da će snažne promjene u svijetu rada, pritisak ka većoj fleksibilizaciji i deregulaciji tržišta rada (prekarizacija rada) sužavati bazu i obuhvat doprinosa za mirovinsko osiguranje. Duža razdoblja nezaposlenosti i potrage za poslom već su danas gotovo uobičajeni za većinu mladih, a nove tehnologije smanjuju potrebu za ljudskim radom te je posve zamisliva realnost u kojoj gospodarski rast neće ujedno značiti i rast zapošljavanja. **U takvim uvjetima, potreba za društvenom solidarnošću i odgovornošću države (javnih financija) bit će veća.**